

ДОКУМЕНТАЛЕН ФИЛМ И ПАМЕТ

(или размисли за мястото на документалния филм „Вляво от пътя Лондон-Калкута“)

Цивилизованият човек е загубен без паметта, той удължава и осмисля живота си чрез придобития опит. Без тях би се лутал в неведение подобно на едноименния герой от филма „Самоличността на Борн“, който разказва историята на човека без памет, преследван от необясними опасности и врагове в една урбанистична джунгла и който оцелява само благодарение на първичните си инстинкти (и благодарение на тях успява да върне паметта за самоличността си). По подобен начин, неудобно в кожата си, би се чувствал всеки индивид без познание за това кой е, откъде иде и всеки народ без памет (за съжаление, това все-повече се случва във века на глобализацията). Историята е ДНК-то на народите, тя ги отличава един от друг. Отминалите събития се отпечатват в родовата памет, унаследяват се във всяка брънка на поколенческата верига. Вследствие на това всеки народ има в себе си нещо уникално, своя национална идентичност. А народната памет свързва безброй поколения в сложната мрежа на националната история, тя е средството за себепознание и осмисляне на съществуването и поведението на нацията.

Историята обаче разчита на писмени източници и документални свидетелства; тя е записаното или поне запомнено и достатъчно доказуемо минало. Ако липсват свидетелства за едно историческо събитие, то все едно не се е състояло. Паметта за миналото чрез свидетелства е „условие, без което не може“ за да има История на селища и държави, на народи и на човечеството. А писмени източници съществуват едва отпреди пет-шест хиляди години, макар че следите от първите човешки общности в Източна Африка датират от преди около

четири милиона години, а земеделските и скотовъдни общества се развиват преди 13-14 хиляди години. Тоест, История като наука, История, която може да ни служи в себепознанието, имаме само в краткия период, за които има писмени източници. Нашето време обаче принадлежи на визуалната цивилизация, затова аудиовизията във всички нейни видове и жанрове, може да бъде свидетелство за бъдещата ни национална памет. Представете си как ще изглеждаме след сто години, ако поколенията съдят за днешното време само по жълтите телевизионни новини, по „Биг брадър“ или „Стар академи“. А България съществува и след последните светлини на булевард „Цариградско шосе“. Част от портрета на днешния българин е скрита зад мъждукащите светлини покрай високоскоростните магистрали, обгърнали като мрежа все глобализиращия се свят. Те са свидетелство за времето ни точно толкова, колкото и медийни герои и политици, мутри и интелектуален елит. В това аз търся мисията на документалното ни кино.

Тези размишления намират място в документалния филм за Тополовград. Това е моят роден град, майка ми е един от участниците в разказа, в този смисъл, този филм е част от моята родова памет. Същевременно това е нашата българска или по-точно, нашата балканска съдба: градът е играчка в прищевките на балканската история: до балканските и първата световна война населението му е изцяло гръцко (има предание, че населяващите го преди тях българи са се иселили след оттеглянето на руската войска на Дибич Забалкански през 1830 и са заселили Безарабия); след 1925 година гърците напускат България и на тяхно място са настанени българи-бежанци от Източна и Западна Беломорска Тракия и Македония; днес младите отново се преселват, търсят препитание другаде, но пък се заселват англичани. Някога бежанците довели със себе си камили, от които днес е останал само прякора „камилари“; днес иронията на новото време е родила ферма за

бизони с гордото име „Евробизон“. Случайна среща със световноизвестния египтолог проф. Васил Добрев заплита още повече пъзела на историята: в древното светилище на Орфизма, в скалите, които се извисяват над античната крепост Палео кастро, са вкопани и следи от египетски изображения. За него няма съмнение, че дори името на планината Сакар е доказателство за египетско присъствие по тия места. От друга страна долмените – древни тракийски гробници – са емблема на Сакар планина. Мястото е привлекателен център за сподвижници от „Племето на дъгата“. Те смятат себе си за наследници на хипитата. Един от тях пропътува над 4000 мили, за да дойде от Австралия на събора им в Сакар; друг от тях казва: „Не се знае дали ние избираме мястото или мястото е избрало нас“. Всъщност, филмът е за хората, за наследниците на бежанците, на които „единият корен е в Булгаркьой, другият корен е в Ейля Гюню, а клончетата са в Канада“. Съзнателно или не всеки е образ във филма се разкрива чрез своята история, а историята на града им, образът на града им се разкрива чрез тях.

Впрочем гробището на Тополовград е сякаш каменно парче от карта на Балканския полуостров: по надгробните паметници се четат названия на селища, имена на хора, обитавали източната половина на полуострова. Техните наследници са персонажите на филма. Всеки един от тях носи в себе си и разказва скромно и с достойнство за своя живот със страданията и радостите му. Трудно може да повярва човек, че вляво от грохота на безразлично преминаващите тирове, живеят такива колоритни хора. Големият свят е далеч, а всъщност е тук.

Да, младите напускат града в търсене на щастието и като че ли той е обречен. Не, той не загива, а просто се променя.

За мен работата върху филма беше едно пътешествие към себе си, към хората, които знам, които съм срещал в града, разговарял съм често с тях, мислил съм, че познавам. Но едва сега успях да се доближа до болките и страданията им, да ги позная, да погледна живота през техните очи, да се вгледам в корена си. В този смисъл, това е преосмисляне на битието, опит за собственото ми себепознание. А кой знае, може и да е нещо повече, може би е частица и от нашето, от българското себепознание.

Всеки документален филм е документ за времето си. Дори тогава, когато е откровено пропаганден, дори когато е обслужва едностранчиво идеологията на създателите си. Но документален филм, който се докосва искрено и почтено до духа на динамично променящото се съвремие (а то е бременно с история), макар да носи субективизма на своите автори, може да послужи и за себепознанието ни. И така да остави следа за тези след нас. Защото свидетелство за нашето време не са само хората, които всекидневно ни поднасят многобройните програми от синия екран, не са единствено подчинените на вездесъщия рейтинг телевизионни новини или риалити тв. Нашето време това сме ние.

Илюзорния свят, който медиите създават – той ли остава в бъдещето. Това, което не е в новините, не е в шоу програмите – все едно не се е случило!? Или ние, истинските „негероични“, „немедийни“ човешки същества, със своите незначителни мечти, мънички, но истински мъки, драми, дори трагедии... Не е ли точно толкова застрашена бъдещата история от визуалния потоп на измислицата, както от безписмовността на четирите милиона години човешка еволюция?